

ΑΙ ΑΤΘΙΔΕΣ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΑΡΧΑΙΑΙΣ ΑΘΗΝΑΙΣ

« Τῇ μὲν γυναικὶ κάλλιον ἔνδον μένειν ἢ θυραυλεῖν, τῷ δὲ ἀνδρὶ αἰσχίον ἔνδον μένειν ἢ τῶν ἔξω ἐπιμελεῖσθαι ».

[Ξεν. Οἰκον. § 17].

Ἰωνίδες, αἱ Δωρίδες καὶ αἱ Αἰολίδες εἶχον πλήρη ἐλευθερίαν, ἀλλ' αἱ Ἀτθίδες ἦσαν περιορισμέναι. Ἡ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐλευθερία τῶν γυναικῶν εἶχε περισταλῆ κατὰ τὴν δημοκρατικὴν ἐποχὴν.

Ὁ ἀνὴρ ἀσχολούμενος περὶ τὰ δημόσια καὶ διατρέβων τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἐν τοῖς γυμνασίοις, τὰ κοινὰ πράττων ἢ καὶ ἀπλῶς περὶ πολιτικῆς συζητῶν ὑπὸ τὰς ναρκωτικὰς ἀκτῖνας τοῦ θαλπεροῦ ἡλίου, ἀπεξοῦτο τοῦ οἴκου. Κατ' ἀνάγκην δὲ ἡ γυνὴ ἔμενε παρημελημένη καὶ κατάκλειστος ἐν τῇ γυναικωνίτιδι. Ἡ οἰκουρία κατέστη ἔξῃς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε αἱ γυναῖκες δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπερβαίνωσι τὸν οὐδὸν τῆς αὐλείου θύρας. ἐὰν μὴ συνέτρεχεν ὅπως ἔξαιρετικῆ περίστασις. Καὶ τότε ὄφειλον νὰ συνοδεύωνται ὑπὸ θερααινίδος, διότι ἄλλως ὁ γυναικονόμος ἐκώλυε τὴν ἔξοδον.

Ὁ *Εὐριπίδης* εἰς τοὺς *Ἡρακλείδας* (στ. 474) φέρει ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν Μακαρίαν, θυγατέρα τοῦ *Ἡρακλέους*, ἣτις λέγει τῷ *Δημοφῶντι*, ὅτι ἡ γυνὴ διὰ τῆς σιγῆς καὶ τῆς σωφροσύνης, ἡσυχῶς μένουσα ἐν τῷ οἴκῳ, ἐκτελεῖ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολὴν τῆς.

*« Γυναικὶ γὰρ σιγὴ τε καὶ τὸ σωφρονεῖν
Κάλλιστον, εἶπω θ' ἥσυχον μένειν δόμων ».*

Καὶ ὁ *Σοφοκλῆς* παριστᾷ τὸν Κρέοντα, ὀργισθέντα κατὰ τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς Ἰσμήνης, παραβάτιδας τῶν διαταγῶν τοῦ Ἀντιγόνη (στ. 578-9), ἀνακράζοντα δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης αὐται, ὡς *γυναῖκες*, δεόν νὰ φρουρῶνται καὶ νὰ μὴ μένωσιν ἐλεύθεραι.

*« ἐκ δὲ τοῦδε χρόνῳ
γυναῖκας εἶρξαι τάσδε, μῆδ' εἶν μόνας ».*

Ὁ *Περικλῆς* — τοῦ ὁποίου αἱ γυνῶμαι, ὡς γνωστόν, συνήθως

συμπίπτουσι πρὸς τὰς τοῦ Θουκυδίδου — περὶ τὸ τέλος τοῦ ἐπιταφίου λόγου του, δι' ἀποστροφῆς πρὸς τὰς ἔνεκα τοῦ πολέμου χηρευσάσας Ἀθίδας, ἀπηύθυνε βραχεῖαν παραίνεσιν περὶ τῆς γυναικείας ἀρετῆς. Μεγάλη θὰ εἶναι — εἶπεν — ἡ ὑπόληψις διὰ τὰς γυναῖκας, ἐὰν μὴ αὐταὶ φανῶσι κατώτεραι τῆς ἰδίας ἑαυτῶν φύσεως, καὶ μάλιστα δι' ἐκείνας τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα δὲν θὰ μνημονεύηται παρὰ τῶν ἀνδρῶν *μήτε πρὸς ἔπαινον μήτε πρὸς νόγον* (Θουκυδίδου β' § 45).

Ὁ Σόλων, νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων, νομίζων τὰς γυναικείας θωπείας ἐπίσης ἐπικινδύνους ὅσον τὴν βίαν, ἐκήρυξεν ἀκύρους τὰς διὰ τῆς γυναικείας πειθοῦς γενομένας δωρεάς καὶ πολλὰ προληπτικὰ κατ' αὐτῶν ἔλαβε μέτρα ὡς πρὸς τε τὰς ἐξόδους αὐτῶν ἐκ τοῦ οἴκου, μάλιστα νύκτωρ, καὶ ὡς πρὸς τὰς τεχνητὰς (ὑποκριτικὰς) θρηνηδίας ἐν κηδείαις.

« Ἐπέστησε δὲ — γράφει ὁ Πλούταρχος (εἰς Σόλωνα § 21) — καὶ ταῖς ἐξόδοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς πένθεσι, καὶ ταῖς ἑορταῖς νόμον ἀπειργοντα τὸ ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον· ἐξιέναι μὲν ἱματίων τριῶν μὴ πλέον ἔχούσας κελύσας, μηδὲ βρωτόν, ἢ ποτόν, πλείονος ἢ ὀβολοῦ φερομένην, μηδὲ κάνητα πηχναῖον μείζονα, μηδὲ νύκτωρ πορεύεσθαι πλὴν ἀμάξῃ κομιζομένην, λύχνου προφαίνοντος. Ἀμυγᾶς δὲ κοπιμένων, καὶ τὸ θρηνεῖν πεποιημένα, καὶ τὸ κωκύνειν ἄλλων ἐν ταφαῖς ἐτέρον ἀφεῖλεν ».

* *

Ἐπὶ Σόλωνος ἐνομοθετήθη καὶ ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ὠργανώθη εἰδικὴ ἀστυνομία διὰ τὰς γυναῖκας. Οἱ γυναικονόμοι ὤφειλον νὰ ἐπιτηρῶσιν οὐ μόνον τὴν συμπεριφορὰν τῶν γυναικῶν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὰ δημόσια μέρη, ἀλλὰ καὶ νὰ παγορεύωσι τὰς ὑπὲρ τὸ κεκανονισμένον μέτρον πολυτελεῖς ἐνδυμασίας. Ὁ δὲ θεσμὸς τῶν γυναικονόμων ἦν, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Πολιτικά δ' § 15), ἀριστοκρατικὸς « δημοκρατικὸς δ' οὐ ». Οὗτοι ἐκαλοῦντο καὶ « γυναικοκόσμοι »: « τὰς δὲ ἀκοσμούσας ἐξημίουν, καὶ τὰς ζημίας αὐτῶν γράφοντες — λέγει ὁ Πολυδεύκης (ἡ' § 112) — ἐξετίθεσαν ἐπὶ τῆς πλατάνου τῆς ἐν Κεραμεικῷ » (πρβ. Γ. Φιλ. « Περικλῆς - Ἀσπασία » σ. 26. — Ἰδίῳ « Κοινωνικῇ πειθαρχίᾳ » εἰς « Ἑλληνικὴν ἐπιθεώρησιν » Ἀπριλίου 1908).

Ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ Οἰκονομικῷ (§ 7) παριστᾷ τὸν Ἰσχόμαχον, διδάσκοντα τὴν νεαρὰν σύζυγον αὐτοῦ τὰ καθήκοντα αὐτῆς ὡς πρὸς τὸν οἰκιακὸν βίον, προσθέτων, σὺν ἄλλοις, καὶ τὰκόλουθα:

« . . . καὶ τὴν φύσιν, φάναι, εὐθὺς παρεσκεύασεν ὁ θεός, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὴν μὲν τῆς γυναικὸς ἐπὶ τὰ ἐνδον ἔργα καὶ ἐπιμελήματα, τὴν δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τὰ ἔξω. Ρίγη μὲν γὰρ καὶ θάλπη καὶ ὀδοιπορίας καὶ στρατείας τοῦ ἀνδρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν μᾶλλον δύνασθαι καρτερεῖν κατεσκεύασεν ὥστε τὰ ἔξω ἐπέταξεν αὐτῷ ἔργα· τῇ δὲ γυναικὶ ἤτιον τὸ σῶμα δυνατὸν πρὸς ταῦτα φύσας, τὰ ἐνδον ἔργα αὐτῇ, φάναι ἔφη, προστάζει μοι δοκεῖ ὁ θεός ».

Ἐν ἔτει 422 π. Χ. ὁ πλούσιος Καλλίας πρὸς τιμὴν τοῦ παιδὸς Αὐτολύκου, παρέθηκε συμπόσιον, καλέσας εἰς αὐτὸ τὸν Σωκράτην, τὸν Ἀντισθένην, τὸν Νικήρατον, τὸν Χαρμίδην καὶ ἄλλους.

Ὁ Σωκράτης τότε ἐν τῷ συμποσίῳ ἐκείνῳ — ὡς διηγεῖται ὁ Ξενοφῶν (Συμπ. β' § 9) — εὐμενῆ ἐξεδήλωσε περὶ τῆς γυναικὸς γνώμην, ἅπασαν τὴν εὐθύνην περὶ τῆς μορφώσεως ἐπιρρίψας εἰς τὸν σύζυγον.

« . . . Ἐν πολλοῖς μὲν, ὧ ἄνδρες, καὶ ἄλλοις δῆλον καὶ ἐν οἷς δ' ἡ παῖς ποιεῖ ὅτι ἡ γυναικεία φύσις οὐδὲν χείρων τῆς τοῦ ἀνδρὸς οὔσα τυγχάνει, γνώμης δὲ καὶ ἰσχύος δεῖται. Ὅστε εἴ τις ὑμῶν γυναῖκα ἔχει, θαρρῶν διδασκέτω ὅ,τι βούλου' ἂν αὐτῇ ἐπισταμένη χρῆσθαι ».

Ὁ Πλάτων ὅμως ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῦ (ζ' § 21) ὑποστηρίζει ὅτι ἡ θήλεια φύσις εἶναι χείρων τῆς τῶν ἀρρένων ὅτι πρέπει νομοθετικῶς νὰ κανονισθῇ ἡ συμπεριφορὰ αὐτῆς καὶ ὅτι ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως τοιαύτης νομοθετικῆς προνοίας πολλὰ καὶ σπουδαῖα κακὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ γίνονται.

« . . . τὸ δὲ περὶ τὰς γυναῖκας οὐδαμῶς ὀρθῶς ἀνομοθέτητον μεθεῖται καὶ οὐκ εἰς τὸ φῶς ἤκται τὸ τῆς ξυσοιτίας αὐτῶν ἐπιτήδευμα, ἀλλ' ὅ καὶ ἄλλως γένος ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων λαθραϊότερον μᾶλλον καὶ ἐπικλοπώτερον ἔφν, τὸ θῆλυ, διὰ τὸ ἀσθενές, οὐκ ὀρθῶς τοῦτο εἴξαντος τοῦ νομοθέτου δύστακτον ὄν ἀφείθη. Διὰ δὲ τούτου μεθιμῆνον πολλὰ ὑμῖν παρέρρει πολὺ ἄμεινον ἂν ἔχοντα, εἰ νόμων ἔτυχεν, ἢ τὰ νῦν· οὐ γὰρ ἡμῖς μόνον ἐστίν, ὡς δόξειεν ἂν, τὸ περὶ τὰς γυναῖκας ἀκοσμήτως περιορώμενον, ὅσα δὲ ἡ θήλεια ἡμῖν φύσις ἐστὶ πρὸς ἀρετὴν χείρων τῆς τῶν ἀρρένων, τοσοῦτα διαφέρει πρὸς τὸ πλεόν ἢ διπλάσιον εἶναι ».

* * *

Δὲν ἔλειπον ὅμως καὶ ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις αἱ ἐξαιρέσεις, καθ' ἃς ἡ γυνὴ ἦτο τύραννος τοῦ συζύγου, ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὰ ἄθλα τῆς Ξανθίππης, ἣτις ἐν ταῖς στιγμαῖς τῆς ὀργῆς της — αἰτινες δὲν ἦσαν σπάνιαι — καὶ νικτῆρας ἔχυνε κατὰ τῆς σοφῆς κεφαλῆς τοῦ δυσμοῖρου Σωκράτους: « . . . Ξανθίππη χαλεπὴ ἦν γυνὴ — γράφει ὁ Ἀθηναῖος (ε' 61) — ἣτις καὶ νικτῆρας αὐτοῦ κατέχει τῆς κεφαλῆς ».

Ὅταν ὁ Ἀντισθένης ἐν τῷ συμποσίῳ τοῦ Καλλία — περὶ οὗ ἀνωτέρω εἴρηται — ἠρώτησε τὸν Σωκράτη, πῶς οὗτος, τοιαῦτα περὶ συζύγου φρονῶν, δὲν διαπλάττει καλλιτέραν τὴν δυστροπώτατην Ξανθίππην του, ὁ φιλόσοφος ἀπήντησεν, ὅτι μιμεῖται κατὰ τοῦτο τοὺς καλοὺς ἵππεῖς, οἵτινες γυμνάζονται εἰς θυμοειδεῖς ἵππους (Συμπόσιον β' § 10).

Ὁ Θεόφραστος ἐδίδασκεν ὅτι αἱ γυναῖκες μόνον εἰς τὰ οἰκονομικὰ οὐχὶ δὲ εἰς τὰ πολιτικὰ δέον νὰ διαπρέπωσι (Στοβαίου πγ' σ. 483. — Θεοφράστου, Χαρακτήρες. Ἔκδ. Κοραῆ - Ροκκουνάκη σ. 1β').

Ἄλλ' ἐν ἔτει 455 π. Χ. ἀφίκετο ἐκ Μιλήτου εἰς Ἀθήνας εἰκοσαεῖς νεᾶνις, ἣτις ἐπέπρωτο σπουδαιῶς νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τῶν Ἀτθίδων, διότι πρώτη ἔλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ ἀνδρικοῦ ζυγοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀσπασίας εἰσήχθη ἐν Ἀθήναις ὁ συρμός, ὅπως οἱ σύζυγοι ἀπροκαλύπτως ἔχωσι καὶ ἑταίρας, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἀνεπτύχθη, καὶ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀνεγνωρίσθη ὁ θεσμὸς τῶν παλλακῶν. (Πορβ. Γ. Φιλ. Περικλῆς-Ἀσπασία σ. 29. 38. 102).

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

ΚΩΜΙΚΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΡΙΝΑ ΘΕΑΤΡΑ

Ἄθῶον παράπονον

Ἡ μαμά. — Τί ἔχεις, κόρη μου, καὶ εἶσαι ἔτσι στενοχωρημένη;

Ἡ κόρη. — Νά, μαμά! ὁ παναμᾶς αὐτοῦ τοῦ κυρίου δὲν μ' ἀφίνει νὰ ἰδῶ 'ς τὴ σκηνή!